

DP2: Okoljski dejavniki in higiena; DP4: Mikrobiološko diagnostika in spremljanje; DP7: Družbeni in komunikacijski vidiki

Strokovno mnenje do vprašanja glede uporabe mask

Datum prejema vprašanja: 8. 7. 2022
Zastavljalec vprašanja: DPO - koordinacija
Pot prejema vprašanja: Elektronsko sporočilo

Rok za pripravo odgovora: 20. 7. 2022
Datum odgovora: 20. 7. 2022
Prejemnik odgovora: DPO - koordinacija

Vprašanje

Priprava strokovnih podlag in priporočil za uporabo mask v splošni populaciji s poudarkom na določitvi ranljivih skupin, lokaciji ter tipih mask.

Strokovno mnenje

Uporaba mask je eden izmed ukrepov, s katerim lahko prispevamo k obvladovanju širjenja okužbe s SARS-CoV-2. S higienskega vidika je na populacijski ravni pomembno istočasno izvajanje tudi drugih ukrepov, kot so higiena kašlja in kihanja, pravilno umivanje rok, razkuževanje rok, izogibanje dotikanju obraza (oči, nosu in ust), vzdrževanje medosebne razdalje in učinkovito prezračevanje zaprtih prostorov (1).

V preglednem članku (2) so avtorji izpostavili učinkovitost nošenja obraznih mask z namenom preprečevanja širjenja okužbe SARS-CoV-2, v pregledu literature in meta-analizi pa pokazali pomembnost uporabe mask, kot enega izmed ukrepov preprečevanja širjenja okužbe SARS-CoV-2 (3). Izsledki naslednjega pregleda literature kažejo, da je nošenje mask skupaj s higieno rok prispevalo k upočasnitvi eksponentialne rasti širjenja okužbe SARS-CoV-2 (4). V sistematičnem pregledu in meta-analizi (1) so ugotovili, da je nošenje mask za 53 % zmanjšalo pojavnost bolezni covid-19. Avtorji so zaključili, da je izvajanje higienskih ukrepov povezano z zmanjšano pojavnostjo bolezni covid-19.

Uporaba mask - ranljive skupine in splošna javnost

Tabela 1 prikazuje priporočila Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) in Evropskega centra za preprečevanje in obvladovanje bolezni (ECDC) glede tipa mask pri različnih populacijskih skupinah (5, 6).

Tabela 1. Priporočila glede uporabe tipa mask pri različnih populacijskih skupinah (Povzeto po SZO, 2022 in ECDC, 2022) za preprečevanje širjenja okužbe s SARS-CoV-2, **različica omikron**.

Tip maske	Populacijska skupina
Medicinske obrazne maske	<p>Splošna javnost</p> <p>Ranljive skupine, ki imajo večje tveganje za težak potek bolezni covid-19, so:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osebe stare 60 ali več let*, • osebe s kroničnimi nenalezljivimi boleznimi*, vključno s kroničnimi boleznimi dihal, boleznimi srca in ožilja, rakom, debelostjo, sladkorno boleznijo in bolniki z oslavljenim imunskim sistemom. <p>Osebe, ki so bile v visoko rizičnem stiku z osebo, ki ima bolezen covid-19* in ne morejo ostati v karanteni za celotno priporočeno obdobje trajanja karantene.</p> <p>Osebe z boleznijo covid-19*, ki ne morejo ostati v izolaciji za celotno priporočeno obdobje trajanja izolacije.</p> <p>Osebe, ki čakajo na rezultate testiranja na okužbo s SARS-CoV-2 ali tiste osebe pri katerih je bil rezultat testa nedavno pozitiven.</p> <p>Osebe, v skupnih gospodinjstvih*, ki imajo simptome bolezni covid-19 ali potrjeno okužbo s SARS-CoV-2 in osebe, ki si skupno gospodinjstvo delijo, zlasti v primerih, kadar izolacija oseb s simptomi ali potrjenim covid-19 ni možna.</p> <p>Osebe, ki negujejo bolnika s sumom na bolezen covid-19 ali s potrjeno okužbo s SARS-CoV-2 (priporočena je uporaba medicinske obrazne maske ali respirator FF (angl. <i>Filtering facepiece respirator</i>, FFP).</p>
Nemedicinske obrazne maske	Splošna javnost kadar drugih tipov mask ni na voljo.

*ECDC navaja uporabo respiratorja FF, če so te razpoložljivi in jih je oseba zmožna uporabljati.

Otrokom do dopolnjenega 6 leta starosti ni potrebno nositi maske, medtem ko je za otroke stare od 6 do vključno 11 let le-ta priporočljiva, zlasti v okoljih, kjer je tveganje za okužbo s SARS-CoV-2 večje. Za mladostnike stare 12 let in več veljajo enaka priporočila za nošenje maske kot za odrasle (7).

Okolja z večjim tveganjem za okužbo s SARS-CoV-2 in uporaba mask

SZO priporoča uporabo maske za osebe, ne glede na predhodna cepljenja proti bolezni covid-19 oz. preboleli bolezni, v naslednjih primerih (5):

- zaprti, slabo prezračeni prostori,
- zaprti prostori, kjer ni mogoče vzdrževati medosebne razdalje vsaj 1 meter in
- na prostem, kjer ni mogoče vzdrževati medosebne razdalje vsaj 1 meter.

ECDC dodatno opredeljuje uporabo mask (medicinska obrazna maska, respirator FF oz. nemedicinska obrazna maska) na javnih mestih (npr. trgovine, trgovski centri) in pri uporabi sredstev javnega transporta (npr. pristanišča, letališča, železniške postaje). Dodatno navaja uporabo mask na prostem, kjer se zadržuje veliko ljudi in pri tem ni možno vzdrževati medosebne razdalje (6).

Tip maske

Na podlagi eksperimentalnih dokazov o učinkovitosti mask se pričakuje, da so respiratorji FF bolj učinkoviti v primerjavi z medicinskimi obraznimi maskami. Za nemedicinske obrazne maske, ki niso izdelane skladno

s priporočili glede filtracijske učinkovitosti in izmenjave zraka se pričakuje, da so manj učinkovite v primerjavi z medicinskimi obraznimi maskami (6). Učinkovitost posameznih tipov respiratorjev FF/mask je naslednja:

- respirator tipa FFP3, najmanj 99 % za aerosol velikosti 0,3 µm (6),
- respirator tipa FFP2, najmanj 94 % za aerosol velikosti 0,3 µm (6),
- respirator tipa FFP1, 95 % za aerosol velikosti od 0,1 do 0,3 µm (8),
- medicinska obrazna maska, 60 do 80 % pri velikosti aerosola 0,3 µm (8),
- nemedicinska obrazna maska, 0 % pri velikosti aerosola 0,3 µm (8).

Pri izbiri tipa maske je poleg učinkovitosti le-teh potrebno upoštevati še njihovo dostopnost in razpoložljivost ter zmožnost uporabe.

Zdravstvene omejitve

Posebna presoja je potrebna pri osebah, pri katerih je zaradi zdravstvenih omejitev oteženo pravilno nošenje maske (9).

Pravilna uporaba maske

Pomembno je, da masko pravilno namestimo in odstranimo ter upoštevamo načelo nedotikanja maske med njeno uporabo, tesnjenje in čas nošenja maske. Nepravilna uporaba maske lahko predstavlja povečano tveganje za širjenje okužbe s SARS-CoV-2 (6). Pravilna namestitev in odstranitev maske je prikazana na naslednji povezavi: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/maske2_lektorirano.pdf.

Reference

1. Talic S, Shah S, Wild H, et al. Effectiveness of public health measures in reducing the incidence of covid-19, SARS-CoV-2 transmission, and covid-19 mortality: systematic review and meta-analysis. *BMJ* 2021;375. doi.org/10.1016/j.cis.2021.102435
2. Liao M, Liu H, Wang X, et al. Face masks against COVID-19: Standards, efficacy, testing and decontamination methods. *Advances in Colloid and Interface Science*, 2021, 292: 102435. doi.org/10.1016/j.cis.2021.102435
3. Liang M, Gao L, Cheng C, et al. Efficacy of face mask in preventing respiratory virus transmission: a systematic review and meta-analysis. *Trav Med Infect Dis* 2020, 36: 101751. doi: 10.1016/j.tmaid.2020.101751
4. Ma QX, Shan H, Zhang HL, et al. Potential utilities of mask-wearing and instant hand hygiene for fighting SARS-CoV-2. *J Med Virol* 2020, 92: 1567–1571. doi: 10.1002/jmv.25805
5. SZO [Svetovna zdravstvena organizacija], 20. 5. 2022. Coronavirus disease (COVID-19): Masks. [citirano 2022 Jul 14]. Dosegljivo na: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/coronavirus-disease-covid-19-masks>
6. ECDC [Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni], 20. 5. 2022. Considerations for the use of face masks in the community in the context of the SARS-CoV-2 Omicron variant of concern. [citirano 2022 Feb 7]. Dosegljivo na: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/Considerations-for-use-of-face-masks-in-the-community-in-the-context-of-the-SARS-CoV-2-Omicron-variant-of-concern.pdf>
7. SZO [Svetovna zdravstvena organizacija], 20. 5. 2022. Coronavirus disease (COVID-19): Children and masks. [citirano 2022 Jul 14]. Dosegljivo na: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-children-and-masks-related-to-covid-19>
8. Das S, Sarkar S, Das A, et al. A comprehensive review of various categories of face masks resistant to Covid-19. *Clinical Epidemiology and Global Health* 2021, 12: 100835. doi.org/10.1016/j.cegh.2021.100835
9. CDC [Ameriški center za nadzor nad nalezljivimi boleznimi], 12. 4. 2022. People with Disabilities. [citirano 2022 Jul 15]. Dosegljivo na: <https://www.cdc.gov/ncbddd/humandevlopment/covid-19/people-with-disabilities.html>

Predlog priporočil za nošenje mask v splošni populaciji v trenutni epidemiološki situaciji (t.i. scenarij 1)

Obvezna uporaba maske:

- v okoljih z večjim tveganjem za okužbo s SARS-CoV-2, v katerih se zadržujejo osebe iz ranljivih skupin, kar predstavljajo skupni zaprti prostori zdravstvene ustanove in socialno varstvenih zavodov, vključno z domovi za starejše občane.

Priporočena dosledna uporaba maske:

- osebam, ki prebolevajo covid-19 (če ne morejo omejiti stikov z ostalimi osebami v skupnem gospodinjstvu),
- osebam, ki so bile v visoko rizičnem stiku z osebo, ki ima bolezen covid-19 v obdobju 7 dni po visokorizičnem stiku,
- osebam, ki čakajo na rezultate testiranja na okužbo s SARS-CoV-2,
- osebe, ki negujejo osebo s sumom ali potrjeno okužbo s SARS-CoV-2,
- osebam iz ranljivih skupin (osebe stare 60 ali več let in osebe s kroničnimi nenalezljivimi boleznimi) pri dejavnostih, kjer do oseb izven njihovega gospodinjstva ne morejo vzdrževati priporočene medosebne razdalje oz. se z njimi zadržujejo v skupnem zaprtem prostoru,
- vsem osebam pri uporabi sredstev javnega prevoza in na zaprtih javnih mestih (npr. trgovine, trgovski centri).

Priporočamo uporabo medicinske obrazne maske tipa IIR (učinkovitost od 60 do 80 %) ali respirator tipa FFP2/N95 (učinkovitost >94 %). Pri izbiri tipa maske ali neuporabe maske naj se upošteva morebitne zdravstvene omejitve. Otrokom do dopolnjenega 6. leta starosti ni potrebno nositi maske.

Potrebna je pravilna uporaba maske. Pomembno je, da maska dobro tesni na obraz.

Priporočila se nanašajo na nošenje mask v splošni populaciji. Priporočila za uporabo mask na delovnih mestih naj poda za to pooblaščen oseba pri delodajalcu (npr. KOBO/SPOBO, zdravnik specialist MDPŠ).

Predlog priporočil za komuniciranje na področju nošenja mask v splošni populaciji

Na podlagi pregleda strokovne literature in izkušenj iz Slovenije in tujine priporočamo naslednje:

1. NIJZ naj izda nalepke v dveh barvah, s katerimi jasno označimo različne ravni, in sicer a) **obvezna uporaba maske** (DSO, zdravstveni dom), b) **priporočena uporaba maske** (javni prevoz, nakupovalna središča, dvorane za športne in kulturne prireditve itd.).
2. V javnih prostorih naj se **spodbuja uporaba mask iz solidarnosti in skrbi za skupnost**, to sporočilo pa naj podajo v javnih nastopih tako predstavniki vlade kot NIJZ, seveda tudi z zgledom.
3. NIJZ naj **promovira uporabo zanesljivih in kakovostnih mask ter njihovo pravilno uporabo**.
4. **Maske naj se brezplačno zagotovijo** na vseh mestih (ob razkužilnikih), na katerih je njihova uporaba obvezna. Maska naj bo na voljo na vidnem mestu ob vhodu v te prostore. Komuniciranje v takih prostorih naj bo usmerjeno v **pozitivno motiviranje**, npr. v obliki zahvale za uporabo maske (tudi na nalepkah, gl. tč. 3) in sporočilo, da lahko masko brezplačno prejmejo, če je nimajo s sabo.

5. NIJZ naj zaprosi osrednje medije, naj objavljajo oglase, v katerih se na kratko in jasno pove, zakaj je potrebna in koristna uporaba mask. Nujno sporočilo za javnost je: **uporaba mask je znak solidarnosti in skrbi zase in za skupnost.**
6. Nujno je treba **preprečiti stigmatizacijo oseb**, ki uporabljajo masko. Namesto tega je treba te ljudi predstaviti kot ljudi, ki jim je mar zase in za skupnost.
7. Vlada RS naj se o komunikacijski strategiji v zvezi z maskami in drugimi ukrepi za zajezitev širjenja virusa SARS-CoV-2 uskladi z NIJZ. Predstavnice in predstavniki vlade naj se v javnih nastopih **izognejo neprofesionalnemu komuniciranju** o maskah, virusu in bolezni ter prepustijo strokovno komuniciranje stroki. Raziskave namreč kažejo, da nestrokovno komuniciranje vodi v relativiziranje in zavračanje priporočil in ukrepov.
8. Poplava komuniciranja o vprašanih, povezanih s covidom-19, je lahko kontraproduktivna, zato naj bo **količina informacij ustrezno dozirana**, sporočila pa naj bodo jasna in dosledna.
9. Sporočila v zvezi z maskami in drugimi priporočili NIJZ in ukrepi vlade RS naj bodo **prilagojena različnim družbenim skupinam**, upoštevajo naj se komunikacijske poti, po katerih pridejo informacije do njih.

Reference priporočil za komuniciranje na področju nošenja mask v splošni populaciji

1. Euprera. 2022. Strategic Health Communication Network. <https://euprera.org/what-we-do/member-networks/com-covid/>
2. Hyland-Wood B. et al. 2021. Toward effective government communication strategies in the era of COVID-19. *Humanities & Social Sciences Communication* 8 (30). <https://www.nature.com/articles/s41599-020-00701-w>
3. WHO. 2022. Global research on coronavirus disease (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/global-research-on-novel-coronavirus-2019-ncov/>
4. Lupton D. et al. 2021. *The face mask in COVID times: A sociomaterial analysis*. Berlin & Boston: De Gruyter.
5. Kamin T. & Perger N. 2021. Failures in crisis communication during the COVID-19 pandemic in Slovenia: What can we learn from audience feedback? *Teorija in praksa* 58 (special issue): 517-535. <https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/tip/napake-v-krizni-komunikaciji-med-pandemijo-covid-19-v-sloveniji-kaj-nas-lahko-nau%C4%8Di-odziv-publike.pdf>

Obravnavo strokovnega mnenja na posvetovalni skupini (Izpolnjuje DPO: koordinacija)

Strokovno stališče je obravnavala posvetovalna skupina: **DA** NE

Če da:

Strokovno mnenje je bilo na posvetovalni skupini obravnavano dne **21.7.2022**

Rezultati glasovanja: ZA: **8** PROTI: **0** VZDRŽAN: **1**
